

Gina B. Nahai

Andělé nad Teheránem

Čarovný a podmanivý příběh utkaný ze snů.
The Boston Globe

Andělé nad Teheránem

GINA B. NAHAI

Andělé nad Teheránem

slovart

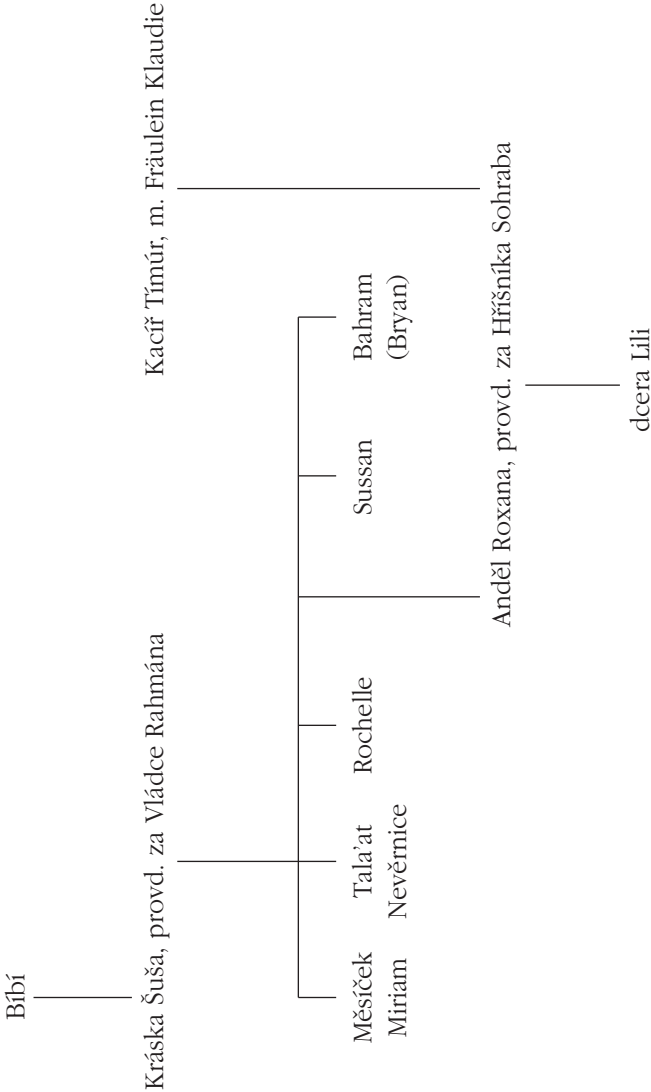
Copyright © Gina Barkhordar Nahai, 1999
Translation © Petr Fantys, 2000 (revize překladu v roce 2016)
Czech edition © Nakladatelství Slovart, spol. s r. o., Praha 2016

ISBN 978–80–7529–174–5

Všechna práva vyhrazena. Žádná část tohoto díla nesmí
být reprodukována nebo využita žádným způsobem
a žádnými prostředky, elektronickými nebo mechanickými,
včetně fotokopií, nebo zaznamenána do informačních systémů
bez předchozího písemného souhlasu vydavatele.

Pro Alexandru Shahin Nahai,
Ashley Leilu Nahai,
Kevina Cyrus Nahai,
kteří věří v kouzla

RODINA

Lili

Když ji dnes vidím, tu stosedmdesátikilovou ženu, která den za dnem přibírá na váze, s tělesnou konstrukcí tak ohromnou, že ji už přes dva měsíce nedokáže dostat do vzpřímené polohy nebo projít dveřmi, pokud se předtím nevynadají z pantů, s dechem natolik burácivým, že dokáže rozštěkat psy po celé ulici, kde teď v Los Angeles bydlí se svou sestrou, a rozehrát klavír v domě sousedů šílenými melodiemi v nezvyklých nočních hodinách, nemůžu uvěřit, že moje matka, Anděl Roxana, byla kdysi mladou ženou s akvarelovýma očima a průsvitnou pleť, že svým smíchem dokázala zastavit svět v pohybu a přinutit muže, mezi nimi i mého otce, aby se za ní táhli přes celé město, aniž by věděli, proč ji vůbec pronásledují, nebo co by udělali, kdyby se někdy zastavila a vyslyšela jejich volání, že bývala tak lehká a křehká, do té míry nepoznamenaná zákony gravitace a tíhou lidské existence, až jí jednou, když temnota byla barvou jejích snů, narostla křídla a ona odletěla do hvězdné íránské noci, která ji přijala za svou.

Celý Teherán se tehdy zachvěl úžasem nad tím, co Roxana udělala. Můj otec, který ji miloval na úkor všech ostatních, se poddal celoživotnímu zármutku, z něhož se už nikdy nevynořil. Já, která jsem stála přímo za ní, když mizela do oblak, jsem zbytek dětství strávila čekáním na Roxanin návrat. Moře legend se šířilo o tom, kde se asi nachází a jaký osud ji potkal. Mí přátelé se domnívali, že je mrtvá a pohřbená na dvoře našeho domu na třídě Víry, a obviňovali z její smrti mého otce a jeho rodiče. Pro starší sestru Roxanu, Měsíčka Miriam, která ji vychovávala od dětství, se stalo životním posláním Roxanu najít, třebaš i proti její vůli.

Anděl Roxana letěla stále dál a už ji nikdy netrápila zemská přitažlivost ani volání jejích milovaných, nikdy se nezastavila, aby se ohlédla zpět, jakou zkázu to způsobila za těch třináct let své nepřítomnosti, cestovala od jednoho města k druhému, procestovala celý Írán a Turecko, bydlela v neoznačených domech,

v bezejmenných ulicích, kde byla pouhým nuzákem s nápadným očima a unylou, pomalu hasnoucí krásou, a bývala by se nezastavila, natož aby dopustila, aby ji někdo z nás našel, kdyby před několika měsíci nezačala její tělo jako jakási jedovatá přítomnost zaplňovat ta záhadná tekutina, která mokvala v koutcích jejích očí a nadouvala jí ruce a nohy, až jí úplně přestaly sloužit, a proměnila její kdysi kouzelný hlas v chraplavý šepot – to ji nakonec zastavilo.

Bylo mi pět, když mě má matka opustila, a osmnáct, když se zase vrátila. Má teta Měsíček Miriam mě nabádá, že Roxanin útek musím chápat jako naplnění osudu, který ona sama nemohla vůbec ovlivnit, že Roxana nikdy neměla v úmyslu mě opustit, ale že se tak stalo působením sil, které byly v pohybu už několik staletí předtím, než jsem se narodila. Tvrdí, že Roxana byla utečencem dřív, než se stala manželkou a matkou, dříve, než začala existovat, dokonce ještě předtím, než byla vůbec počata. Tak to prostě na světě chodí, říká mi Miriam, na Východě stejně jako na Západě: lidé jsou jen nástroji necitelného osudu. Svobodná vůle a vědomá rozhodnutí se zdají být pouhými výmysly těch, kdo jsou příliš slabí na to, aby dokázali přijmout skutečnost naší absurdní existence. A proto, prohlašuje, musím Roxaně odpustit, odpustit jí, že ode mě odešla beze slůvka rozloučení, že neodpověděla na moje volání. Musím jí odpustit, neboť to, že mě a mého otce opustila, pro ni bylo mnohem těžší než pro nás pro všechny.

A je to nezbytné, trvá na svém Miriam, už jen z čiré víry – protože i když je zpátky a leží v dosud neobývané ložnici domu, který patří Miriam, tady na třídě Veteránů v západním Los Angeles, přestože na mě hledí očima plnými slz, ztemnělými tušením blížící se smrti, Anděl Roxana mi nepodá jediného slůvka vysvětlení.

A Měsíček Miriam mi vypráví příběh mé matky.

Ghetto,
1938

Narodila se v roce 1938 jako dcera Krásky Šuši a jejího manžela, krejčího Vládce Rahmána. Rodina žila ve dvou místnostech, které si pronajala od Šušiny matky – strašlivé a obávané Bíbí, která vlastnila tři domy v teheránském židovském ghettu a pronajímala místnosti každému, kdo už byl natolik zoufalý, že se smířil s jejími nepřiměřenými požadavky a drakonickými pravidly. Bíbí neučinila výjimku ani své dceři a mnozí v ghettu si šuškali, že jí nikdy neodpustila ani týdenní nájemné.

Místnosti neměly dlaždičky ani okna, byly postavené z bláta a jílu a na dvorek vedla úzká dvířka zhotovená z volných prken sbitých tak křivě, že celá konstrukce skřípala. V první místnosti spala Šuša s manželem, který tam zároveň během dne pracoval. Druhá místnost sloužila jako jídelna, obývací pokoj a taky jako dětská ložnice.

Děti spaly vedle sebe na podlaze – pět tělíček se mačkalo pod jednou dekou, údy měly propletené, a jejich kůže byla tak uvyklá na teplo těch ostatních, že by žádné z nich neusnulo v posteli samo.

Když byly Roxaně tři roky, probudila se jednou v noci do prapodivné vůně. Posadila se na prostěradle rozloženém na tenké plátěné pokrývce, jež byla rozprostřena na špinavé podlaze a sloužila jako jediná ochrana před hmyzem hemžícím se v prachu. Byla to drobná holčička, tak slabá a lehká, že její pohyb žádné jiné dítě ze spánku nevyrušil. Naklonila se k Miriam a vzбудila ji.

„Zdálo se mi, že jsem pták,“ prohlásila.

Miriam si vzdychla a obrátila se na druhý bok. Bylo jí devět a celý život se starala o své mladší sourozence.

„Bolí tě něco?“ zeptala se, aniž otevřela oči.

„Ne. Ale necítím nohy.“

Miriam položila Roxaně dlaň na čelo.

„Teplotu nemáš,“ dospěla k závěru. „Tak spinkej.“

Asi hodinu nato se Miriam s leknutím probudila. Viděla, že Roxana leží na svém místě. Ostatní děti spaly také. Zjistila však, že v pokoji to podivně voní: místo obvyklého zápachu kůže, vlasů, zbytků jídla, starých šatů a vyprahlé nelítostné země cítila moře.

Zapálila svíčku a rozhlédla se kolem sebe. Všechno se zdálo být na svém místě. Pak spatřila Roxanu: měla vlhké vlasy, rozpřáhnuté ruce a vznášela se na lůžku z bílého peří.

Roxana jí tehdy připadala tak klidná a krásná, cele pohroužená do svých snů o vzdálených pohořích a smaragdových mořích, až si Miriam pomyslela, že by její sestra okamžitě umřela, kdyby ji někdo vzbudil. A tak ležela vedle ní na lůžku z peří, bělostném tak, až se v měsíčním svitu zdálo téměř modré, a doufala, že se Roxaně zdá její sen.

Měsíček Miriam viděla to peří mnohokrát, mnohokrát cítila vůni kaspické vody v tomhle městě, vzdáleném tisíce kilometrů od moře, a někdy v noci měla dokonce dojem, že se snad Roxana utopí. Dostala strach z toho, co by se stalo, kdyby to peří někdo objevil, a tak ho ukryla do deky. Prsty roztrhla obrubu a nacpala peří do bavlněné výplně, která byla celá řídká a zežloutlá stářím a častým používáním. Jenže zanedlouho byla tíha Roxanina tajemství pro Miriam příliš velká na to, aby je mohla unést sama. Jednou, když vzduch v místnosti zvlhnul natolik, že se proměnil v korálky vody a kapal ze střechy na tváře a vlasy dětí, došla Miriam pro matku.

Šuša přišla ospalá a naboso, s čadorem jen volně přehozeným kolem pasu, a chvíli stála nad Roxanou, aniž si peří vůbec všimla.

„Podívej!“ Miriam hrábla a zvedla hrst peří k Šušině tváři. „Mockrát už se mi stalo, že jsem se probudila a našla to na jejím lůžku.“

Šuša zalapala po dechu, jako by ji zasáhl blesk. Po celém těle se zatřásla, sice jenom jednou, ale tak mocně, že Miriam musela ustoupit stranou, aby ji matčino tělo neudeřilo. Viděla, jak Šuša ztrácí barvu, její kůže náhle téměř zprůsvitněla.

„Ví o tom ještě někdo?“ zeptala se.

„Ne, nikdo.“ Miriam si pomyslela, že ji neměla volat. „Schovávám je. Určitě o tom nikdo nemá ani ponětí.“

Právě v tu chvíli se Tala'at, druhá dcera Šuši, pohnula ve spánku. Rukama se hladila na krku a na prsou, stírala si pot z kůže a sípavě něco šeptala svému imaginárnímu milenci. Bylo jí pou-

hých osm let a nikdy se nesetkala s žádným mužem, který by nepatřil do rodiny. I tak ji však poháněl chtíč, syrová, bezprostřední vášeň, která ji později v dospělosti docela ovládla.

Šuša odvrátila pohled od Tala'at a odešla pryč. Sedla si na schody, které vedly z ložnice dolů na dvorek, a vyzvala Miriam, ať se posadí vedle ní. Byla to úžasná žena – měla tmavou pleť, černé oči a byla tak znepokojivě krásná, že vyvolávala zmátek a žal v každém, kdo ji spatřil nezahalenou. Vždycky se však zdálo, že si svou krásu neuvědomuje, nebo se za ni možná i stydí.

„Chápeš, že o tom peří nesmíš nikomu nic říct?“ zeptala se Miriam.

Miriam kývla.

„Víš, odkud se bere?“

Miriam už už chtěla odpovědět, ale pak se odmlčela. Žily pak spolu pod závojem ticha, pod tisíciletou pavučinou tajemství, a živila je úcta k síle slova a strach z jeho důsledků. Miriam nepromluvila a Šuša neprozradila Miriam to, co věděla až moc dobře: že peří v Roxanině lůžku pochází z jejích snů, že Roxana v nich létá jako pták nebo jako anděl přes široké a nekonečné moře, které ji odvádí pryč z těsných hranic ghetta, že křídla a mořský vzduch se někdy přelévají přes okraj noci a překonávají hraniční čáru mezi přáním a pravdou, aby dosedly do Roxanina lůžka a prozradily její touhy.

Začalo to, ostatně jako mnoho jiných tragédií, ženou – ruskou manželkou lubavičského rabína, který na konci osmnáctého století přijel do Teheránu s konkrétním cílem: učit Židy ctnosti a poctivosti. K tomuto účelu s sebou rabín přivezl svou ženu, čtyři dcery a mezka s nákladem knih a svitků, které, jak slíboval, budou sloužit jako důkazní materiál jeho proslovů a kázání. Založil modlitebnu a s horlivostí plnil své poslání. Zanedlouho se mu podařilo Židy přesvědčit, že pokud jde o určení povahy zla a o to, jak mu zabránit, je on na celém světě tím nejpovolanějším. Protože nejčastějším pramenem zla a základní příčinou toho, co nazýval „skutky mravní zvrácenosti“, byly ženy, sepsal rabín vlastní bibli zákonů, jež měly ženám umožnit žít řádně – zakazoval jim i takové požitky, jako je smích, který z nich dělá frivolní bytosti, a vyžadoval po nich, aby mluvily s dlaní před ústy, protože jinak svádějí muže svým růžově smyslným vnitřkem úst.

Aby sám dal příklad hodný následování, držel svou ženu a dcery pod co nejpřísnějším dohledem. Musely se halit do dusivých vrstev černého sukna, nebylo jim dovoleno mluvit, ani v přítomnosti jiných žen, a nikdy nikomu nesdělával jejich jména. Dokonce přinutil dozorce lázní v ghettu, aby každý druhý týden otevřel o dvě hodiny dříve, aby jeho žena a dcery mohly být samy, když se před umytím musely odhalit. Jinak zůstávaly doma, tiché, lhostejné a tajemné ve své izolaci, a rozmlouvaly mezi sebou jen pomocí gest, protože se bály, že jejich hlasy uslyší někdo jiný než rabín. Lidem, kteří přišli ke dveřím nebo je pozorovali ze střechy, připadaly jako nějaký kmen hluchoněmých pohybuujících se v pomalé a nekonečné mlze. Rozšířilo se množství dohadů o jejich tělesných rysech, které se rabín tak pečlivě snažil skrývat: Židé došli k názoru, že jeho manželka je určitě ošklivá, podobaná, má zaječí pysk a možná jí i chybí zuby. A dcery zcela jistě zdědily její hroznou podobu. Proto jim rabín nedával jména – věděl totiž, že ošklivá žena se nikdy nevzdá, a proto nemá

na světě co dělat. Židé za rabínovými zády jeho rodinu nazývali „Vrána a její dcery“.

Takhle tedy Vrána žila mnoho let a tak by také její příběh skončil, kdyby v roce 1980, přesně na Jom kipur, nezešílela. Bůh dopustil, jako vždycky toho dne, na tu dobu zcela neobvykle horké počasí – Židům, kteří nesměli přibližně třicet hodin pít, tak patřičně ztěžoval život. Dokonce i hejna krys a štírů, která za normálních okolností žila na zemském povrchu, zmizela hluboko do prasklin vysušené hlíny, aby našla trochu toho chladu. Bylo téměř k poledni a lubavičská modlitebna byla naplněna věřícími, kteří se káli za své hříchy. Muži seděli ve svatyni a modlitební knihy se jim tavily v ruku. Ženy stály venku na dvoře, potily se pod svými závoji a šeptaly si o posledních skandálech v ghettu. Náhle všichni cosi zaslechli a zvedli hlavy.

Někdo zpíval. Byl to měkký, tekutý ženský hlas, takový hlas, jenž kape ze rtů a zanechává chladivý pramének vlévající se do mužského těla, kde mu spaluje stehna. Byl to hlas děvky, svobodný a nepotlačovaný, a zpíval starou milostnou píseň, kterou měli dovolenu zpívat jen muži z nejnižší kasty – baviči. Nejprve ji uslyšely ženy na dvoře, pak muži a nakonec i rabín. Všichni vzhledli vzhůru a skrze vlny žlutého vedra stoupajícího z vyprahlé země spatřili nahou Vránu.

Byla bílá jako pěna říční vody, světlolasá od hlavy k patě, štíhlá, zvlněná a provoněná jako erotické sny mladých mužů. Vešla do modlitebny, oči zavřené, dlaně složené okolo úst, aby se její hlas při zpěvu donesl dál. Následovaly ji její čtyři dcery, které zůstávaly zahalené, a zdálo se, že jsou zpěvem zcela hypnotizovány. Když ji rabín uviděl, okamžitě zčernal vztekem.

Zastaňte tu bříšnici! Chtělo se mu vykřiknout, ale stáhlo se mu hrdlo. V čirém zoufalství sledoval svou ženu, jak kráčí modlitebnou, obchází kazatelnu a mizí pryč. Ženám, které ji viděly, se ze samé závisti udělala pěna u úst, zatímco muži se snažili vtisknout si do paměti každický centimetr jejího těla, aby tu vzpomínku předali svým potomkům, a tak nebylo divu, že jakmile opustila modlitebnu, všichni vyrazili za ní.

Vykročila na ulici, za ní její dcery a za nimi celé to shromáždění. Vydala se přes hlavní náměstí, které až na smečku žlutých zatoulaných psů ještě před chvílí zelo prázdnotou, pak pokračovala tichými uličkami a dusnými klenutými průchody ghetta,

kolem ponurých domů a ubohých krámů, kde její manžel zakázal smích, až nakonec dorazila k branám, které spojovaly ghetto s městem Teheránem. Konečně přestala zpívat a obrátila se ke svým dcerám. Její oči byly prázdné a šílené, a když se usmála, její dech zavoněl po vodě.

Pak se vypařila do nelítostného slunce Dne smíření.

Její odchod by pochopitelně býval pro její rodinu už tak dost zničující, kdyby šlo o ojedinělý incident, který by se už nikdo neodvážil následovat. Napáchal však toho mnohem víc, protože předznamenal sérii dalších útěků ženských potomků v každé následující generaci rabínovy rodiny: třeba nejmladší dcera Vrány odešla ve svých čtrnácti letech jednou ráno z domova a už ji nikdy nikdo nespatriil. Její vnučka se zase vypařila v devíti letech a přidala se k tlupě tureckých Cikánů, tábořících v horách poblíž Teheránu. Další dívky utíkaly s bandity, byly unášeny kočovníky, prodávaly se obchodníkům s děvkami. Jedna žena, Šušina babička, se vrhla do řeky Karchán a doufala, že ji voda odnese do moře. Skončila na jižních březích řeky, fialová, nafouklá a v pokročilém stadiu rozkladu. Šušinu tetu zase zachytil v letu její otec a přivedl ji domů, kde ji po zbytek života držel přivázanou za kotníky k cihlovému sloupu.

Kráska Šuša byla živena historkami o svých vzpurných předkyních, z nichž mnohé se potulovaly nahé a zoufalé pouštěmi středního Íránu, v místech, kde hynuli dokonce i štíři, a když se chtěly vrátit domů a poprosit o odpuštění, nesměly. Jako dítě ji ponižovalo, že je vyděděncem, že jí opovrhují, měla strach, že to tak „zůstane“ – že se stane starou pannou –, a věřila, že i ona jednou uteče, protože to má „v krvi“. Otec jí zemřel, když jí byly dva roky. Její matka Bíbí ji vychovávala v zadní části rodinného obchodu s ovocem a zeleninou, mezi hniijícími plodinami, jež byly pro muslimy už příliš staré a nechutné – zákon přikazoval, že Židé by neměli mít přístup k čerstvým plodinám. Bíbí byla hrubá na zákazníky a krutá k Šuše, nikdy by nedala žebračce s nedochůdčetem u prsu ani shnilé jablko a učila Šušu poslušnosti tím, že ji řezala větví granátovníku, dokud se na její zbité kůži neobjevily perličky krve. Aby jí Bíbí zabránila naplnit osud a utéct z domu, následovala příkladu svého vlastního otce a svazovala Šuše ve spaní kotníky.

Když Šuša trochu povyrostla, stala se z ní tichá a smutná dívka, tak ochromená strachem, že skoro ani nemohla polykat jídlo, které jí matka dala. Byla si tak jistá tím, že zemře osamělá a neprovdaná, že si začala schraňovat kousky látky na svůj vlastní pohřební rubáš. Pravdou je, že mnoho nápadníků neměla, protože její jméno bylo pošpiněno dědictvím Vrány, a navíc matka Šušu už kdysi dávno upozornila, že i kdyby se nějaký nápadník naskytl, stejně jí vdavky nepovolí.

„Já tu hanbu zastavím,“ řekla jí tehdy. „Jestli se vdáš, budeš mít dceru jako já a ona ti uteče nebo uteče její dcera. Nedopustím, abys měla dítě, a tak změním náš osud.“

Ve svých čtrnácti letech byla Šuša tak krásná, že jí Bíbí zakázala dívat se do zrcadla, protože měla strach, že by začala být marnivá a neposlušná. V šestnácti dostávala nabídky k sňatku od prostředníků, kteří pracovali pro bohaté muslimy a hledali ty nejkrásnější dívky široko daleko, aby je mohli přivést do jejich harémů. V osmnácti, poté co si došla rubáš a byla si jista, že se nikdy nestane matkou, vyplakala spoustu hořkých slz do sklenice žalu, kterou zdědila po své uprchlé tetě, a ty slzy pak jedním lokem vypila, aby dala najevo svoji bolest. Bylo to den před svátkem Šavuot a Bíbí právě odjela do Teheránu, kde se snažila sehnat ovoce a zeleninu. Druhý den Šuša otevřela obchod v obvyklou hodinu – v pět hodin ráno, ještě předtím, než prodavač pitné vody zahájil svou obchůzku – a celé dopoledne se hádala se zákazníky o cenu každého kousku zboží. Kolem poledne, právě když Šuša otrhávala shnilé listy z trsu hlávkového salátu, vstoupil do krámu Vládce Rahmán a okamžitě se zamiloval.